

**АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ПРИ ДОТРИМАННІ
БАЛАНСУ ДЕРЖАВНИХ ТА ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ****AXIOLOGICAL PRINCIPLES OF CRIMINAL PROCEEDINGS IN OBSERVING
THE BALANCE OF STATE AND PRIVATE INTERESTS**

**Хабло О.Ю., к. ю. н., доцент,
професор кафедри кримінального процесу**
Національна академія внутрішніх справ

**Максименко О.В., к. ю. н., с.н.с.,
старший науковий співробітник**
наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
Національна академія внутрішніх справ

**Кубарєва О.В., к. ю. н.,
доцент кафедри кримінального процесу**
Національна академія внутрішніх справ

Авторами здійснено дослідження аксіологічних проблем балансу приватних і державних інтересів у кримінальному судочинстві з урахуванням історичних пам'яток процесуального права та сучасних розробок теорії та практики кримінального процесу.

Наголошено, що завдання кримінального провадження має подвійну природу – захист особи, суспільства і держави від кримінальних правопорушень шляхом забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з одночасною охороною прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Описано особливості ціннісних орієнтирів щодо вектору розвитку приватних та державних інтересів у кримінальному процесуальному законодавстві України. Визначено розширення приватноправових елементів регулювання кримінальних процесуальних правовідносин та обґрунтовано, що гуманізм є парадигмальною основою сучасного кримінального процесу.

Розглянуто аксіологічні засади та сучасну концепцію кримінальних проваджень з урахуванням людиномірності. Доведено, що аксіологічні засади кримінального провадження при дотриманні балансу державних та приватних інтересів витікають із норм та концепції сучасного кримінального процесуального права та проходять крізь призму внутрішніх переконань особи, що здійснює кримінальне провадження. Запропоновано при здійсненні кримінального провадження приділяти увагу урахуванню людських цінностей таких як рівність, свобода, справедливість, які є основою принципу верховенства права.

Доведено, що питання пріоритету державних чи приватних інтересів під час кримінального провадження, як правило, вирішується на користь інтересів особи відповідно до принципу верховенства права. Винятком із цього правила є захист конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності держави, за умови, що такі обмеження будуть законними та легітимними (будуть базуватися на загальному визнанню у суспільстві необхідності такого обмеження, що є суспільними цінностями).

З'ясовано, що регулювання балансу державних та приватних інтересів під час кримінального провадження досягається шляхом визначення мети, підстав, строків, суб'єктів та порядку обмеження основоположних прав людини, з можливістю судового оскарження таких дій.

Ключові слова: кримінальне провадження, аксіологічні засади кримінального провадження, гуманізм, державні та приватні інтереси, баланс інтересів.

The authors studied the axiological problems of the balance of private and public interests in criminal proceedings, taking into account the historical monuments of procedural law and modern developments in the theory and practice of criminal procedure.

It is emphasized that the task of criminal proceedings has a dual nature – protection of the individual, society and the state from criminal offenses by ensuring prompt, complete and impartial investigation and trial while protecting the rights, freedoms and legitimate interests of participants in criminal proceedings.

The peculiarities of value orientations concerning the vector of development of private and state interests in the criminal procedural legislation of Ukraine are described. The expansion of private law elements of regulation of criminal procedural legal relations is determined and it is substantiated that humanism is a paradigmatic basis of modern criminal procedure.

Axiological principles and the modern concept of criminal proceedings taking into account human dimension are considered. It is proved that the axiological principles of criminal proceedings in compliance with the balance of public and private interests stem from the norms and concepts of modern criminal procedural law and pass through the prism of the inner convictions of the person conducting criminal proceedings. It is proposed to pay attention to the consideration of human values such as equality, freedom, justice, which are the basis of the rule of law.

It is proved that the issue of priority of public or private interests in criminal proceedings is usually resolved in favor of the interests of the individual in accordance with the principle of the rule of law. The exception to this rule is the protection of the constitutional order, sovereignty, territorial integrity and inviolability of the state, provided that such restrictions are legal and legitimate (based on the general public recognition of the need for such restrictions, which are public values).

It was found that the regulation of the balance of public and private interests in criminal proceedings is achieved by determining the purpose, grounds, deadlines, subjects and procedure for restricting fundamental human rights, with the possibility of judicial appeal against such actions.

Key words: criminal proceedings, axiological principles of criminal proceedings, humanism, public and private interests, balance of interests.

Змістом Концепції сучасного кримінального процесу є дотримання прав усіх його учасників. Саме тому суспільні цінності є важливими при урегулюванні балансу державних та приватних інтересів під час кримінального провадження. Особа, яка здійснює кримінальне провадження керується власними знаннями, переконаннями, досвідом та законодавством. Враховуючи багатогранність норм, які регулюють від-

носини у кримінальному процесі, саме від рішення уповноваженої особи залежить результат конкретного кримінального провадження. На кожному історичному етапі пріоритет приватних і державних інтересів у кримінальному провадженні відрізняється. Проведене нами дослідження дає можливість комплексно розглянути проблеми сучасного кримінального процесуального права та крізь аксіологію визначити критерії

балансу приватних і державних інтересів у кримінальних провадженнях сучасного суспільства.

Кримінальний процес – це галузь публічного права, де задовольняються інтереси суспільства щодо протидії кримінальним правопорушенням та відновлення справедливості. Завдання кримінального провадження визначені в ст. 2 КПК України – це захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Реалізуючи ці завдання, відповідно до принципу публічності, прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення (за виключенням випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого) або в разі надходження заяви (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила (ст. 25 КПК України). Таким чином, відповідно до вказаного принципу держава практично в усіх випадках бере на себе обов'язок захищати права та законні інтереси осіб без узгодження своєї діяльності з їх волею та бажанням, адже задоволення інтересу суспільства у подоланні злочинності є умовою і гарантією його нормального функціонування й розвитку [1, с. 24].

Втім, якщо за радянських часів у наукових колах панувало переконання, що весь кримінальний процес підпорядкований лише принципу публічності, тобто завданню служити інтересам держави і суспільства, і заперечувалась наявність будь-яких відхилень від вказаного принципу, то сучасна правова наука все більшу увагу зосереджує на приватноправових елементах регулювання суспільних відносин [2, с. 124].

Так, відповідно до принципу публічності (офіційності) слідчий чи прокурор зобов'язані розпочинати кримінальне провадження у кожному випадку виявлення ознак кримінального правопорушення чи безпосередньо, чи після отримання такої інформації від заявника. Бажання самого потерпілого (у формі заяви про вчинене кримінальне правопорушення) щодо того, щоб особу, яка вчинила стосовно нього кримінально-протиправне діяння, притягнули до кримінальної відповідальності потрібно лише у випадках вчинення діянь, які віднесені законодавцем до проваджень приватного обвинувачення. Ці діяння перераховані у ст. 477 КПК України.

Слід зауважити, що перелік проваджень приватного обвинувачення останніми роками суттєво збільшився. Так, якщо за КПК України 1960 року приватним обвинуваченням було лише 3 склади злочину (умисне легке тілесне ушкодження; умисне завдання удару, побоїв або вчинення інших насильницьких дій, які завдали фізичного болю і не спричинили тілесних ушкоджень; самоправство), то на сьогодні в ст. 477 КПК України перераховано майже 50 кримінальних правопорушень, провадження щодо яких розпочинаються лише на підставі заяви потерпілого, і в разі відмови його від обвинувачення – провадження закривається.

Такі зміни законодавства свідчать про розширення приватноправових елементів регулювання кримінальних процесуальних правовідносин, адже відбулося збільшення випадків, коли залежно від бажання приватної особи вирі-

шується питання щодо необхідності притягнення до кримінальної відповідальності особи, яка завдала їй шкоди.

Зазначене дає можливість стверджувати, що гуманізм є парадигмальною основою сучасного кримінального процесу. Це спонукає до пізнання критеріїв дотримання балансу державних та приватних інтересів у кримінальному провадженні. Такими критеріями, на нашу думку є цінності. Наука про цінності – аксіологія [3] розглядає їх у розділі філософії як окреме вчення про природу духовних, моральних, естетичних та інших цінностей, їх зв'язок між собою, із соціальними, культурними чинниками та особистістю людини. Частиною аксіології є аксіологія права. Аксіологія права вивчає ціннісний аспект права, тобто його цінності, право як цінність, а також ціннісний аспект юридичних науки й освіти.

Цінності права є загальнолюдськими, тобто такими, які право втілює в життя суспільства. Людина створила право для власних потреб, а отже, найвищою його цінністю (абсолютною цінністю, самоцінністю) є людина, її життя, свобода, відповідальність, гідність, власність, рівність, справедливість тощо [4, с. 46].

Підтвердженням цієї позиції є положення ст. 2 КПК України, де одне із завдань кримінального провадження сформульовано таким чином: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень. Тобто, захист особи винесено на перше місце, і лише потім вказується захист суспільства та держави. Таке законодавче закріплення обумовлено тим, що з прийняттям Конституції України у 1996 році відбулося переформатування у питанні розстановки пріоритетів між державними інтересами та інтересами окремої особи на користь останніх [5, с. 5–6]. Зокрема, в ст. 3 Конституції України задекларовано, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [6].

Втім, завдання кримінального провадження полягають не лише в захисті особи, суспільства, держави від кримінальних правопорушень, а і в охороні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпеченні швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду (ст. 2 КПК України). Тобто, завдання кримінального провадження має подвійну природу – захист особи, суспільства і держави від кримінальних правопорушень шляхом забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з одночасною охороною прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження [7, с. 54].

В контексті дослідження балансу державних і приватних інтересів актуальним є визначення меж і процедури обмеження прав, свобод і законних інтересів особи при здійсненні кримінальної процесуальної діяльності, оскільки саме під час здійснення кримінального провадження наявна найбільш гостра форма такого протистояння, найвищий ступінь такого легітимного обмеження [2, с. 125].

Так, для того, щоб встановити обставини вчиненого кримінального правопорушення, права і свободи осіб, які потрапляють в орбіту кримінального провадження можуть обмежуватися. Це можуть бути як підозрювані, щодо яких застосовується запобіжний захід, так і володільці житла, де проводиться обшук, володільці майна, на яке накладається арешт під час кримінального провадження. Тобто, під час кримінального провадження можуть обмежуватися права осіб, які в той же час охороняються відповідно до завдань кримінального провадження.

Сенс кримінального процесуального законодавства у демократичній країні і полягає в тому, щоб збалан-

сувати легітимний інтерес держави у розслідуванні злочинів з іншими – не менш важливими цінностями і інтересами суспільства: захистом від надмірного втручання держави в приватну сферу, захистом від свавілля, цінністю особистої свободи, запобіганню приниженню гідності, цінністю сімейних зв'язків, свободою підприємницької діяльності тощо [8].

Не дивлячись на формалізм кримінального процесу, кожна його стадія має людиноцентричний характер. Зокрема, уповноважена особа, яка керує процесом під час кримінального провадження, приймає рішення щодо обмеження права на свободу та особисту недоторканість фігуранта кримінального провадження.

Кожна правова система має свої особливості визначення критеріїв балансу приватних та державних інтересів у кримінальних провадженнях.

Так, англо-американському процесуальному праву відомий інститут Habeas Corpus, який полягає в тому, щоб затримана особа у найкоротший строк була доставлена до суду, який має перевірити законність підстав утримання її під вартою. Визнаючи цей припис обов'язковим, Конституція США закріпила і виняток з нього, визначивши, що Habeas Corpus не може припинятися, за винятком випадків заколоту або вторгнення, коли цього вимагає громадська безпека (ст. 1 розділ 9). Це було обумовлено тим, що під час Громадянської війни в США питання про призупинення Habeas Corpus виникло як невідкладна державна проблема, яка викликала серйозні дебати. Зокрема, Авраам Лінкольн 1862 року проголосив призупинення Habeas Corpus по відношенню до всіх заарештованих або тих, хто під час заколоту буде поміщений в будь-який форт, табір, арсенал, військову в'язницю або інше місце ув'язнення військовими властями чи за вироком військового суду чи військового комісара. Щоб послабити напруження дебатів і розвіяти сумніви в законності актів глави держави Конгрес у 1863 році прийняв закон, який на час заколоту уповноважував президента призупиняти Habeas Corpus на всій території США. Застосовуючи ці повноваження, президент Лінкольн 15 вересня 1863 оголосив про призупинення Habeas Corpus у справах осіб, звинувачених у злочинах, пов'язаних з веденням війни. Вищенаведений приклад свідчить, що у випадках загрози державній безпеці державні інтереси постають вище за приватні.

Подібну ситуацію можна спостерігати і в українському законодавстві. Так, у серпні 2014 року КПК України було доповнено розділом Розділ IX-1 «Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції», де в ст. 615 КПК передбачено, що на місцевості (адміністративній території), на якій діє правовий режим воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції, у разі неможливості доставлення затриманого до слідчого судді у визначені законом строки щодо осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109–114-1, 258–258-5, 260–263-1, 294, 348, 349, 377–379, 437–444 КК України, запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб обирає прокурор, а не слідчий суддя, як це визначено за загальним правилом.

Це положення також зазнало суттєвої критики з боку правозахисних організацій. Основним аргументом було те, що тримання під вартою особи без рішення суду протягом 30 діб не відповідає ст. 29 Конституції України, де зазначено, що ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. У разі нагальної необхідності запобігти злочині чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом [6].

Втім, рішення Конституційного суду України щодо неконституційності ст. 615 КПК України на сьогодні не має.

Проблемним може бути повна деталізація, казуїстичність, що обмежує ініціативу правозастосовувача, перешкоджає урахуванню конкретних особливостей кожного випадку, тому у випадках, коли законодавець не вдається або, з огляду на об'єктивні обставини, він вважає за недоцільне давати вичерпну, детальну регламентацію суспільних відносин, він застосовує узагальнене, «широке» програмування окремих ситуацій в нормах права за допомогою оцінних понять, надаючи можливість суб'єктам правовідносин самостійно наповнити їх конкретним змістом [9, с. 6]. В наслідок цього виникає підстава для актуалізації індивідуальної аксіосфери, яка охоплює систему цінностей, відношення до категорій «істина», «справедливість», «рівність», «вина», відношення до моральних, етичних, релігійних норм, світоглядну спрямованість суб'єкта правозастосовної, когнітивної, комунікативної діяльності. На цьому аксіологічному ґрунті формується внутрішнє переконання, яке впливає на прийняття процесуальних рішень.

Варто зауважити, що відповідно до положень Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року національна безпека визначається як захищеність демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз, але при цьому вказано, що забезпечення прав і свобод людини і громадянина є пріоритетним завданням (пункти 3, 9 ст. 1) [10].

Таким чином, питання пріоритету державних і приватних інтересів під час кримінального провадження, як правило, вирішується на користь інтересів особи відповідно до принципу верховенства права. І лише у виняткових випадках, обумовлених загрозою національній безпеці, з метою захисту конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності держави пріоритет надається інтересам держави.

Саме тому, доречним є вислів В. М. Тертишника про те, що забезпечення верховенства права у сфері кримінального судочинства, яке пов'язано з розробкою такої процесуальної форми судочинства, за якої пріоритет надається правам і свободам людини, максимально усуваються їх обмеження або такі обмеження допускаються як крайня необхідність, коли іншими засобами досягти мети правосуддя неможливо, а завдана обмеженням прав і свобод людини шкода меншою, ніж відвернута [11, с. 31].

Регулювання балансу державних та приватних інтересів під час кримінального провадження досягається шляхом визначення мети, підстав, строків, суб'єктів та порядку обмеження основоположних прав людини, з можливістю судового оскарження таких дій. Таке детальне регулювання є гарантією недопущення зловживань посадовими особами, які здійснюють кримінальне провадження, щодо безпідставного чи необґрунтованого обмеження прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Важливим є уточнення Н. М. Оніщенко, про те, що оголошення магістральною проблемою сьогодення прав людини, визнання інтересів особистості більш вагомими порівняно з інтересами суспільства і держави є класичним постулатом доктрини громадянського суспільства, однак це не означає і не може означати послаблення ролі держави у захисті й охороні особистості, адже особистість не в змозі розв'язувати проблему власної безпеки та поновлення прав, які порушені скоєнням злочину [12, с. 50]. Саме інститут кримінального провадження як компонент сучасної соціально-правової реальності має свою автентичну цінність, яка в контексті реформ з гуманістичним акцентом вбачається у забезпеченні дієвості та ефективності механізму гарантування прав і свобод. Він охоплює

три підсистеми: 1) механізм реалізації – засоби, що здатні створити умови для реалізації прав і свобод; 2) механізм охорони – засоби профілактики порушень прав і свобод, а також утвердження правомірної поведінки; 3) механізм захисту – засоби, що сприяють відновленню прав, порушених неправомірними діями, а також настанню відповідальності особи, що допустила порушення охоронюваного права [13, с. 274].

Варто зауважити, що Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод приділяє значну увагу регулюванню європейських стандартів балансу державних і приватних інтересів під час кримінального провадження. І тому в рішеннях Європейського суду з прав людини, де тлумачиться зміст положень Конвенції, досить часто звертається увага на визначення балансу цих інтересів.

Зокрема, у рішенні в справі «Фрізен проти Росії» Європейський суд нагадує, що першою і найважливішою вимогою статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції є те, що будь-яке втручання з боку влади в мирне володіння особою своїм майном повинно бути «законним»; другий пункт вказаної статті встановлює, що влада держави-відповідача вправі контролювати використання майна у вигляді виконання «законів». Питання про дотримання справедливого балансу між вимогами інтересів суспільства та вимогами захисту основних прав окремої людини може підніматися тільки тоді, коли буде встановлено, що втручання відбувалося згідно із законом і не є довільним (п. 33) [14].

Разом з цим, у рішенні в справі «Круслен проти Франції» від 24 квітня 1990 року зазначено, що вираз «згідно із законом» вимагає, щоб відповідний захід мав певну підставу в національному законодавстві; він також стосується якості відповідного законодавства і вимагає, щоб воно було доступне відповідній особі, яка, крім того, повинна бути здатна передбачити його наслідки для себе, а також, це законодавство повинно відповідати принципу верховенства права [15].

Питання балансу особистих і державних інтересів під час кримінального провадження досить часто виникає в контексті застосування запобіжних заходів. Так, у рішенні Європейського суду з прав людини в справі «Харченко проти України» від 10 лютого 2011 року Суд нагадує, що питання про те, чи є тривалість тримання під вартою обґрунтованою, не можна вирішувати абстрактно. Воно має вирішуватися в кожній справі з урахуванням конкретних обставин, підстав, якими національні органи мотивували свої рішення, та належно задокументованих фактів, на які посилався заявник у своїх клопотаннях про звільнення з-під варти. Продовження тримання під вартою може бути виправданим у тій чи іншій справі лише за наявності специфічних ознак того, що цього вимагають істинні вимоги публічного інтересу, які, незважаючи на існування презумпції невинуватості, переважають правило поваги до особистої свободи (п. 79) [16].

Окрім цього, досить часто питання балансу приватних та державних інтересів виникає у зв'язку з тим, що під час кримінального провадження відбувається втручання в особисте життя. Адаже під час кримінального провадження може здійснюватися тимчасовий доступ до речей і документів, обшук житла чи іншого володіння особи, прослуховування телефонних розмов, перегляд електронних повідомлень. В результаті таких процесуальних дій особи, які здійснюють кримінальне провадження, отримують інформацію про приватне життя особи, що охороняється як Конституцією України, так і Конвенційними стандартами. В такому випадку узгодження державних та приватних інтересів має здійснюватися з урахуванням принципу верховенства права.

Зокрема, Європейський суд з прав людини в рішенні у справі «Пантелеенко проти України» від 29 червня 2006 року звернув увагу на відсутність достатнього

законного обґрунтування при втручанні в особисте життя певних осіб, що спричинило порушення ст. 8 Конвенції (пункти 53, 56) [17]. Підставами такого рішення було те, що національний суд надіслав запит і отримав з психіатричної лікарні конфіденційну інформацію про психічний стан і відповідне медичне лікування заявника. Ця інформація була в подальшому оприлюднена суддею сторонам та іншим особам, присутнім у судовій залі на публічних слуханнях. Європейський суд визначив, що подібні подробиці, безперечно, є інформацією, що належить до «особистого життя» заявника, і що оприлюднення цієї інформації під час відкритого судового засідання, призвело до розширення кола осіб, ознайомих з цими подробицями. Таким чином, заходи, вжиті судом, є порушенням права заявника, гарантованого йому ст. 8 Конвенції. І це при тому, що така інформація не була важливою для розслідування чи судового розгляду (пункти 56–61).

Таким чином, вищевикладене свідчить, що обмеження основоположних прав і свобод людини має бути не лише законним, а і легітимним. Тобто міра обмеження має бути обґрунтованою з точки зору відповідності формальним вимогам закону, базуватися на загальному визнанню у суспільстві необхідності такого втручання (легітимності втручання), забезпечувати основоположні цінності суспільства [2, с. 123].

Враховуючи вищевикладене, слід погодитися з твердженням В. В. Михайленко про те, що верховенство права у комплексній взаємодії з принципом законності забезпечує належність процедури кримінального провадження, і як результат, виконання його завдань, а також створює якісне процесуальне підґрунтя для досягнення загальної мети кримінального процесу як виду державної діяльності із забезпечення балансу протилежних інтересів [7, с. 77].

Отже, питання пріоритету державних чи приватних інтересів під час кримінального провадження, на наш погляд є досить суб'єктивним. Саме від усвідомлення особи, яка здійснює кримінальне провадження залежить результат провадження. Аксіологічні засади кримінального провадження в такому випадку варто розглядати з бінарної позиції «цінності буття» та «буття цінності». Аксіологію кримінального провадження як феномена, інституціоналізованого для задоволення суспільної потреби протидії трансгресії, доцільно розділити на два рівні: мікрорівень передбачає вивчення аксіосфери кримінального провадження, його сутності, фундаментальних засад здійснення, кореляції суб'єктивних аксіосфер учасників кримінально-процесуальних відносин тощо; макрорівень передбачає пізнання цінності усього інституту кримінального провадження як компонента соціо-гуманітарного простору. Перспективи наукової розвідки вбачаються у висвітленні актуалізації ціннісних вимірів кримінального провадження в конкретному правовому випадку [18, с. 162].

Висновки. За свідченням аналізу наукових досліджень, можна зробити висновок, що на практиці кримінальні провадження здійснюються відповідно до принципу верховенства права на користь забезпечення прав, свобод і законних інтересів особи, які є не від'ємними цінностями людини. Винятком із цього правила є захист конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності держави, за умови, що такі обмеження будуть законними та легітимними, тобто будуть базуватися на загальному визнанню у суспільстві необхідності такого обмеження, що є суспільними цінностями.

Для досягнення завдань кримінального провадження у визначених кримінальним процесуальним законом випадках допускається обмеження прав, свобод і законних інтересів особи за умови детального регулювання таких обмежень шляхом визначення мети, підстав, строків, суб'єктів та порядку обмеження, з можливістю судового оскарження таких дій.

Втім, не будь-які права людини можуть обмежуватися під час кримінального провадження. Зокрема, заборона застосування катувань є безумовною, навіть якщо це сприятиме розслідуванню та спасінню життя багатьох людей. Неможливим під час кримінального провадження також є втручання у таємницю сповіді, адвокатську таємницю, примус до самовикриття, хоча це також могло б сприяти врятуванню життя інших людей. У всіх цих випадках потреби розслідування не можуть стати виправданням для виходу держави за межі, визначені законодавством [8].

Отже, аксіологічні засади кримінального провадження при дотриманні балансу державних та приватних інтересів витікають із норм та концепції сучасного кримінального процесуального права та проходять кризу

призму внутрішніх переконань особи, що здійснює кримінальне провадження.

Зокрема, у кримінально-процесуальному законодавстві передбачається не тільки закріплення людських цінностей, а й забезпечення їх державним примусом. Це пояснюється тим, що найчастіше йдеться не про матеріальне відшкодування, а про ті аксіологічні конструкції, які становлять сенс буття будь-якого соціуму: свободу, справедливість, гідність, честь, людське життя.

Законодавець дає можливість слідчому як особі, наділеній державно-владними функціями, керуватися буквою закону, духом закону і власними переконаннями, в основі яких і є людські цінності: рівність, свобода, справедливість...

ЛІТЕРАТУРА

1. Лобойко Л. М. Кримінально-процесуальна компетенція : монографія. Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2006. 188 с.
2. Мамка Г. М. Засади кримінального провадження: наукові та правові основи : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 466 с.
3. Аксіологія. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Аксіологія>
4. Бандура О. О. Аксіологія права як складова філософії права. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2015. № 1–2 (9–10). С. 45–55.
5. Тітко І. А. Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України : монографія. Харків : «Право», 2015. 448 с.
6. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
7. Михайленко В. В. Реалізація засади верховенства права у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 281 с.
8. Ухвала Верховного Суду від 06 березня 2018 р. у справі № 243/6674/17-к (провадження № 51-499км17). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://taxlink.ua/ua/court/uhvala-verhovnogo-sudu-vid-06032018-u-spravi-243667417-k/>
9. Тітко І. А. Оцінні поняття у кримінально-процесуальному праві України. Харків : «Право», 2010. 216 с.
10. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
11. Тертишник В. М. Гарантії прав і свобод людини та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Дніпропетровськ, 2009. 40 с.
12. Оніщенко Н. М. Аксіосфера сучасної держави та сприйняття права в суспільстві: проблеми теорії. *Проблеми філософії права*. 2008–2009. Том VI–VII. С. 49–53.
13. Кучинська О. П. Принципи кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників. К. : Юрінком Інтер, 2013. 288 с.
14. Справа «Фрізен проти Росії» (Заява № 58254/00) : рішення Європейського Суду з прав людини від 24 березня 2005. URL: <http://european-court.ru/resheniya-evropejskogo-suda-na-russkom-yazyke/frizen-protiv-rossii-postanovlenie-evropejskogo-suda/>
15. Справа "Kruslin проти Франції" (Заява № 11801/85) : рішення Європейського Суду з прав людини від 24 квіт. 1990 р. *HUDOC. European Court of Human Rights*. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22tabview%22:%20%22document%22%2C%22itemid%22:%20%22001-57626%22%7D>
16. Справа «Харченко проти України» (Заява № 40107/02) : рішення Європейського Суду з прав людини від 10 лютого 2011 року. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_662
17. Справа «Пантелеєнко проти України» (Заява № 11901/02) : рішення Європейського суду з прав людини від 29 червня 2006 року. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_274.
18. Дүфенюк О. М. Аксіологія кримінального провадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 3. С. 160–166.